

Kartläggning kommuner och polisområden utan barnahus

BARNAFRID - NATIONELLT KUNSKAPSCENTRUM
LINKÖPINGS UNIVERSITET

Kartläggning kommuner och polisområden utan barnahus

Sandra Skoog och Sofia Melén Moadi
Barnafrid, Institutionen för biomedicinska och kliniska vetenskaper,
Linköpings universitet

Hösten 2024

Innehåll

Bakgrund	4
Metod	5
Definition av förekommande begrepp	5
Ordlista	6
Sammanfattning av kartläggningens resultat	7
Barnafrids rekommendationer	7
Resultat urval av frågor	9
Orsaker till att man inte har ett barnahus och vad skulle behövas	9
Ange vad som skulle behövas för att ni skulle starta upp ett barnahus	10
Ett barnahus skulle förbättra kvaliteten	10
Samverkan ser olika ut	11
Hur är samverkan organiserad och vem tar ansvar för att det sker?	12
Samverkan varierar	13
En tydlig struktur skulle underlätta samverkan	13
Polis och socialtjänst har sällan planeringsmöte inför barnförhör	14
Gott samarbete mellan polis och socialtjänst under pågående utredningar	15
Socialtjänsten den aktör som vanligast närvarar vid barnförhöret	15
Majoriteten erbjuder samtal för föräldrar och barn efter barnförhöret i någon form ...	16
Vilken typ av samtal erbjuds?	17
Variation i om krisstöd för barn erbjuds	17
Vilka strukturerade samtal/ostrukturerade samtal erbjuds?	17
Det finns utvecklingspotential i barnanpassningar	18
Övriga kommentarer kring barn som misstänks vara utsatta för brott	18
Diskussion	20
Samverkansmöte när ett barn misstänkts varit utsatt för brott	21
Planeringsmöte inför barnförhör	21
Barnanpassade lokaler	22
Vilka aktörer i deltar vid barnförhöret	23
Krisstöd	24
Avslutande ord	24
Referenser	25

Bakgrund

Sverige har idag 33 barnahus fördelat på 247 kommuner. Det innebär att omkring 43 kommuner saknar barnahus idag. Åtminstone sex polisområden har identifierats sakna ett barnahus, men det exakta antalet är osäkert.

Barnahus etablerades i Sverige 2005 för att ett barn som misstänks ha varit utsatt för brott ska få en rättstrygghet, ett gott bemötande och stöd, samt vid behov omgående kris- och behandlingsinsatser.¹ Samverkan i barnahus innebär att barnet får träffa berörda personer på en och samma plats. Barnahus är en barnvänlig miljö där personalen har fördjupad kunskap om våld mot barn.

För närvarande bereds en nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn. I betänkandet konstateras att alla barn har rätt till tillgång till ett barnahus. Betänkandet har valt att inte lägga fram en specifik lag om barnahus, men författningen föreslår dels att förtydliga vilken samverkan som behövs, dels att alla barn som deltar i en brottsutredning med anledning om misstanke om utsatthet för våld ska ha samma rättigheter. Man föreslår att det ska finnas anpassade lokaler för samverkan kring, och förhör med, barn som deltar i en brottsutredning med anledning av misstanke om utsatthet för våld (barnahus) och att det ska säkerställas genom statlig finansiering. Regeringen låter utreda hur detta lämpligen bör administreras.²

Någon närmare kartläggning eller överblick hur situationen ser ut för de barn som bor i kommuner som idag saknar barnahus har inte gjorts. Barnafriad har därför valt att inom sitt grunduppdrag undersöka närmare hur samverkan ser ut genom att skicka ut en enkät till kommuner och polisområden som idag saknar barnahus.

Genom kartläggningen vill vi bland annat undersöka:

- Varför finns inte ett barnahus?
- Hur har de organiserat arbetet i frånvaro av ett barnahus?
- Hur barnanpassade är förhørsrummet och omgivningen runt omkring?

I den här delrapporten redovisar Barnafriad resultaten från enkätundersökningen, ytterligare en rapport är planerad. I den kommer vi att redovisa resultatet från kvalitativa intervjuer med aktörer från några av de kommuner och polisområden som idag saknar barnahus.

1 Rikspolisstyrelsen (2009). Delredovisning av regeringsuppdrag avseende gemensamma nationella riktlinjer kring barn som misstänks vara utsatta för brott och kriterier för landets Barnahus. Ju2009/08003/KRIM.

2 SOU 2022:70 En uppväxt fri från våld s 883.

Metod

En webbenkät skickades till landets 43 kommuner* som idag saknar barnahus samt till polisområden inom Region Nord, Stockholm och Syd. Polisområden som har fått enkät är Västerbotten, Norrbotten, Lappland, Stockholm, Blekinge och Skåne. Enkäten skickades ut den 24 maj 2024 med tre påminnelser fram till 31 augusti.

När enkäten stängdes fanns sex svar som angav att man hade ett samverkansavtal med ett barnahus. Dessa svar har tagits bort eftersom efterföljande svar blir missvisande. Efter denna reducering av svar har enkäten besvarats av 42 personer, sju personer från polismyndigheten och 35 personer från socialtjänst/kommun. Svarefrekvensen inkluderat alla svar var 98 % och efter de sex bortplockade svaren, 86 %.

Det framkommer inte varför sex respondenter svarat att de har ett samverkansavtal med ett barnahus. En förklaring kan vara att vissa lokalpolisområden eller kommuner använder sig av ett angränsande barnahus för att till exempel hålla barnförhör i lokalerna och att man då tror att det finns ett samverkansavtal med detta barnahus. En annan förklaring kan vara att man tidigare ingått i en barnhussamverkan och utgår från att avtal fortfarande finns.

Rapporten redovisar ett urval av frågor samt kommentarer till frågor. Alla frågor och kommentarer finns redovisade i den bilaga som följer med rapporten. Felstavningar har korrigerats, i övrigt är kommentarerna oförändrade. I rapporten finns en ordlista samt definitioner som förklarar de förkortningar och begrepp som omnämns i rapporten.

Definition av förekommande begrepp

- Samverkansmöte – möte som går att jämföra med barnahusens samråd som bör hållas inför eller i direkt anslutning till polisanmälan. Samråd är ett möte mellan de professionella parter som ingår i barnahus; åklagare, polis, socialtjänst, hälso- och sjukvård. Mötet leds oftast av samordnare anställd på barnahus och under mötet görs en samplanering utifrån de pågående utredningarna (socialtjänst och polis) samt en bedömning av barnets behov av insatser från hälso- och sjukvården.
- Planeringsmöte – ett möte i syfte att planera inför ett barnförhör utifrån det enskilda barnets behov.
- Barnanpassade lokaler – lokaler inrättade på ett säkert, barnvänligt och åldersanpassat sätt. Exempel på detta är möblering av förhørsrum och väntrum samt material riktat till barn. Rummen är privata och ljudisolerade, vänt- och intervjurum och kontakt mellan brottsoffer och påstådd förövare undviks alltid. Lokalerna är (fysiskt) tillgängliga för

**Arjeplog, Arvidsjaur, Bjurholm, Boden, Dorotea, Gällivare, Haparanda, Hultsfred, Högsby, Jokkmokk, Kalix, Karlshamn, Karlskrona, Kiruna, Luleå, Lycksele, Malå, Nordmaling, Norrtälje, Norsjö, Olofström, Oskarshamn, Pajala, Piteå, Ronneby, Simrishamn, Sjöbo, Skellefteå, Skurup, Sorsele, Storuman, Sölvesborg, Tomelilla, Vilhelmina, Vimmerby, Vindeln, Vännäs, Ystad, Åsele, Älvsbyn, Överkalix och Övertorneå.*

alla barn oavsett bostadsort och anpassade efter barn med funktionshinder och/eller särskilda behov.³

Ordlista

Förkortningar och definitioner är listade i den ordning de förekommer i texten.

BUP = barn- och ungdomspsykiatri

SSPF = ett arbete som utgår från samverkan mellan skola, socialtjänst, polis och fritid för att förebygga kriminalitet och drogmissbruk hos barn och ungdomar.

BINR = brott i nära relation. Brott i nära relation är en avdelning inom polisen som utreder brott som sker mot vuxna och/eller barn i nära relation. Avdelningen är i många fall indelad i två grupper. En grupp utreder brott som har skett mot vuxen person och en grupp utreder brott som skett mot barn.

PO = polisområde. Sverige är indelat i sju polisregioner (Nord, Mitt, Bergslagen, Stockholm, Öst, Väst och Syd). Dessa är i sin tur indelade i, totalt 30, polisområden, där ett polisområde i de flesta fall omfattar ett helt län. De största länen är indelade i mer än ett polisområde.

BOPS = brottsoffer- och personsäkerhetshandläggare. Alla polisområden har speciella brottsoffer- och personsäkerhetshandläggare med uppgift att på olika sätt stötta och skydda brottsoffer.

SAMSSS = samverkan mellan skola, socialtjänst, hälso- och sjukvård vid psykisk ohälsa hos barn och unga. En rutin framtagen av kommunerna i Västerbotten och Region Västerbotten som syftar till att barn och unga med psykisk ohälsa ska få insatser på rätt sätt, på rätt plats och i rätt tid.

LPO = lokalpolisområde. Lokalpolisområdet ansvarar för de brott som kallas mängdbrott. Mängdbrott är brott som är vanligt förekommande och av enkel beskaffenhet.

TRAPPAN = en modell för krissamtal med barn som upplevt våld i sin familj.

UPH = ungas psykiska hälsa. Mottagningar på vårdcentral som gör bedömningar och kortare behandlingsinsatser till barn och unga med tillfälligt nedsatt psykisk hälsa.

LSVO = ledningssamverkan vård- och omsorg. Ledningsgrupp som beslutar om frågor rörande samverkan mellan olika aktörer inom socialtjänst, vård- och omsorg, hälso- och sjukvård samt skolan i Blekinge.

Soc = socialtjänst

3 Barnahus Quality Standards, Guidance for Multidisciplinary and Interagency Response to Child Victims and Witnesses of Violence.

Sammanfattning av kartläggningens resultat

Resultaten visar följande:

- Det finns generellt ett intresse att starta upp ett barnahus
 - 20 % av de som svarat på enkäten diskuterar att starta upp ett barnahus och att det finns genomgående en positiv inställning till att etablera ett barnahus.
- Det finns många anledningar till att ett barnahus saknas, till exempel små kommuner, stora geografiska avstånd, avsaknad av resurser och/eller finansiering samt att alla samverkansparter inte är intresserade.
- Majoriteten har en form av samverkan i varierande omfattning men BUP personal, barnläkare och rättsläkare deltar i låg grad.
- Yrkesverksamma har generellt tillräcklig kompetens att möta barn.
- Förhørsrummen, väntrum och miljön runtomkring är inte alltid barnanpassade.
- Rutiner för rättsläkarundersökningar saknas.
- Ett barnahus skulle förbättra kvaliteten i samverkan och socialtjänstens utredningar samt förbättra barnets möjlighet till skydd, stöd och behandling under brottmålsprocessen.

Barnafrids rekommendationer

I första hand rekommenderar Barnafrid att Sverige bör säkerställa att alla barn, oavsett vilken kommun de bor i, har tillgång till ett välfungerande barnahus. En tydligare struktur och styrning på barnahus bör finnas så alla barn i Sverige kan få likvärdigt stöd, oavsett våldsförhållande eller hemort. Sverige bör utreda om barnahus ska ha en form av certifieringssystem. Fram till att barnahus har etablerats rekommenderar Barnafrid att;

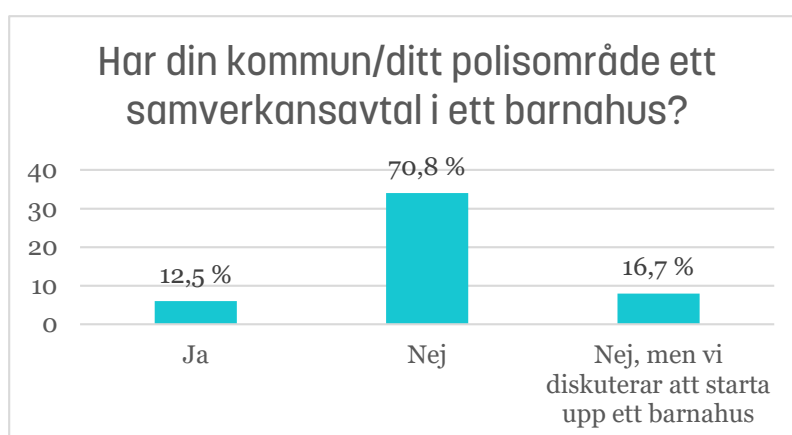
- Det ska ställas krav på att såväl förhørsrum som miljön i övrigt är barnanpassad. Polismyndigheten har ett pågående arbete med att ta fram en standard för barnförhørsrum – de bör få ett specifikt uppdrag att säkerställa barnsäkra miljöer. Polismyndigheten bör ha återrapporteringskrav kring hur de arbetar med frågan. Viktigt att arbetet sker i samverkan med övriga barnahusaktörer.
- Rutiner införs för att säkerställa att samtliga berörda parter deltar i barnförhåret. I medhörning ska alltid åklagare, socialtjänst och barnets juridiska ombud närvara. Det är önskvärt att även representanter från hälso- och sjukvården närvarar vid behov. Alla nämnda parter har en viktig funktion att fylla vid barnförhåret men såväl åklagare som socialsekreterare har en nyckelfunktion. Barn som utsätts för våld löper risk för skadliga konsekvenser. Om barnet får rätt stöd i tidigt skede kan de negativa effekterna minska. Barns behov av stöd måste därför tillgodoses.
- Lokala rutiner bör införas hur samverkan och dialog sker mellan rättsväsende, socialtjänst och hälso- och sjukvård.
- Barn och föräldrar ska kunna erbjudas krisstöd och också få hjälp med stöd- och behandlingsinsatser både på kort och lång sikt oavsett var man bor i landet.

- Lämplig aktör bör ges ett uppdrag att erbjuda stöd i införandet av barnahus i områden där det idag saknas.
- Behoven i kommunerna och polisområden i norra Sverige bör särskilt kartläggas då utmaningarna på grund av långa avstånd ser annorlunda ut i förhållande till resten av landet. Det är viktigt att säkerställa att resurs för att hålla förhör och närvara vid förhör finns i hela geografiska området.
- Barnafriad rekommenderar också att regeringen ger uppdrag till lämplig aktör att se över hur andra länder eller områden i Sverige har utvecklat filialer för att överbrygga utmaningar med stor geografisk täckning.

Resultat urval av frågor

Orsaker till att man inte har ett barnahus och vad skulle behövas

34 respondenter svarar att de inte har avtal med ett barnahus. Åtta respondenter svarade att de håller på att diskutera ett barnahus. Några av svaren visar att det finns en pågående process medan andra indikerar att det saknas en aktiv aktör och samsyn hos alla parter. Vidare saknas nödvändiga resurser.

De som svarat att de inte har avtal med ett barnahus, uppgav följande orsaker till frånvaro av ett barnahus.

1. Brist på samsyn och resurser:

"Det är en positiv inställning i kommunerna, men jag upplever att svårigheten att ha ett barnahus ligger i polisens organisation"

"Vi har haft ett barnahus, dock fungerade inte samverkan med de olika parter vilket resulterade att det lades ned. I nuläget ligger frågan på is."

"Resursbrist"

2. Geografiska utmaningar:

"För litet invånarantal för de kommuner som skulle vara aktuella att ansluta sig."

"Stort upptagningsområde. Långa avstånd och svårt att få till en framgångsrik samverkan med 14 kommuner."

3. Har redan fungerande samarbete och rutiner:

"Kommunernas ekonomi samt ett väl fungerande samarbete mellan socialtjänsterna och polisen och därför inget påtagligt behov."

"Vi har ett "barnahus utan hus" i samverkan med polis, barnklinik, åklagare och socialtjänst med veckovis samverkan för ev. ärenden som ska tas vidare. Barnahus finns i en av de större kommunerna i länet men avstånd gör att vi inte är med."

Ange vad som skulle behövas för att ni skulle starta upp ett barnahus

Bland svaren ses samma behov som framkommit i tidigare svar. I första hand kan urskiljas behov av samsyn/samverkan, resurser, geografiska utmaningar samt att någon part tar huvudansvar för frågan.

1. Samsyn/Samverkan

"Vi skulle behöva samverka med andra kommuner och ha ett gemensamt barnhus då vi är för få invånare och ärendena är för sällan förekommande för att ha ett eget barnahus."

"Flera kommuner behöver se en vinning av detta."

"En fungerade barn utredargrupp samt nära samarbete med soc, åklagare och sjukvården."

"Att kommunerna i länet har en samsyn och gemensamt mål samt en drivande chef i frågan."

2. Resurser

"Ekonomisk finansiering"

"Mer resurser"

3. Geografiska utmaningar

"Att samtliga parter som är ett Barnahus ingår samt en lämplig lokal som inte är för långt beläget lagt för att minska färdsträckan för barnen."

"Eftersom vi har sådana avstånd så måste vi åka ut till orterna för att höra barnen."

4. Drivande part

"Någon aktör som driver frågan och som kan påvisa något som skulle bli en förbättring för kommunerna i förhållande till hur det fungerar idag."

"Lite "jävlar anamma" och att man inte lägger krokben för sig själv eftersom vi bor i ett län med stora avstånd."

Bland svaren hörs också röster för att det går att hitta lösningar på de olika utmaningar som finns.

"Man behöver inte lösa ALLA problem för att det ska vara möjligt att genomföra. Exempelvis skulle man kunna börja med att instifta ett Barnahus vid kusten, i huvudorten Luleå, men man skulle också kunna ha mindre "filialer" ute i länet för att korta restiden för barnen."

"Tror att ta kontakt med andra fungerande barnahus i övriga landet för konsultation och att det görs med representanter från alla aktörer."

Ett barnahus skulle förbättra kvaliteten

Respondenterna fick ta ställning till fem påståenden om huruvida ett barnahus skulle:

- Förbättra barnets möjlighet till stöd, skydd och behandling vid utredningen.
- Förbättra samverkan mellan aktuella aktörer.

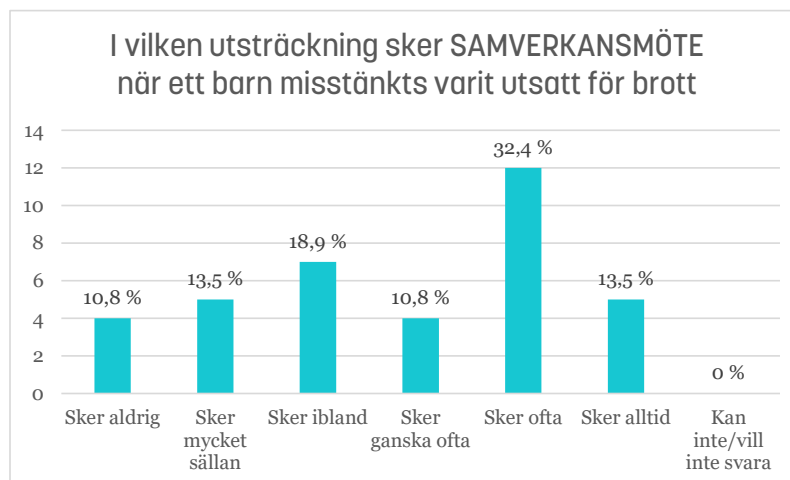
- Förbättra brottmålsprocessen.
- Förbättra utredningen inom socialtjänsten.
- Leda till en mer kostnadseffektiv process.

Majoriteten av respondenterna såg att det skulle ske en förbättring vad gäller barnets möjlighet till skydd, samverkan och förbättring av brottmålsprocessen (svarade ”stämmer bra” eller ”stämmer mycket bra”). Något fler anger ”stämmer delvis” när det kommer till förbättring avseende socialtjänstens utredning. En stor andel har valt att svara ”kan inte/vill inte” när det kommer till kostnadseffektiviteten. Av resterande svar i just denna fråga är övriga dock betydligt mer positiva än negativa.

Flera påföljande frågor har ställts i enkäten för att en tydligare bild över hur samverkan fungerar. Svaren redovisas närmare i kommande stycken. Sammantaget verkar den struktur som en barnhussamverkan innebär, både när det kommer till planering i enskilda ärenden och relationerna mellan de samverkande parterna, ses som positivt och eftersträvänt.

Samverkan ser olika ut

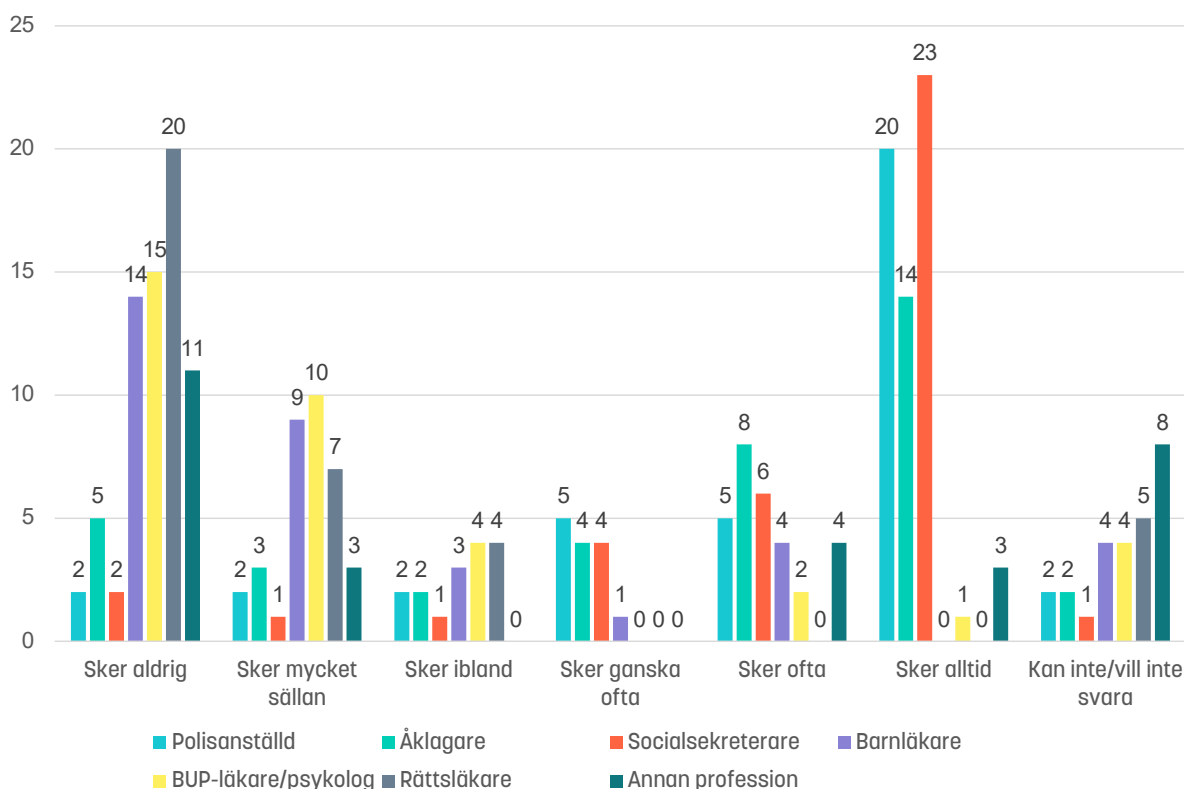
En majoritet, 21 respondenter, svarar att de ganska ofta, ofta eller alltid har ett samverkansmöte när ett barn misstänkts varit utsatt för brott. Av det som svarar att ett samverkansmöte mer sällan sker uppger 4 respondenter att de aldrig har ett samverkansmöte.

Av svaren som redovisas nedan avseende vilka professioner som deltar i dessa samverkansmöten anger majoriteten att polis, åklagare och socialtjänst ganska ofta, ofta eller alltid finns med. När det kommer till representation från hälso- och sjukvården är siffrorna de omvända, majoriteten anger att barnläkare, representant från BUP och rättsläkare ibland, mycket sällan eller aldrig deltar. Svaren är snarlika varandra när det gäller representation från BUP och barnläkare. Ingen av respondenterna uppger att rättsläkare deltar i samverkansmötet.

Svaren pekar på att i de områden där barnahus saknas finns ett upparbetat samarbete mellan socialtjänst och rättsväsende som kan liknas vid den som sker vid barnahus samrådsmöten. Dock är avsaknaden av representation från hälso- och sjukvården markant.

Bland de som anger att "annan profession" närvarar vid samverkansmötet är svarsfrekvensen lägre, 29 respondenter svarar på frågan. De flesta svarar att det aldrig eller sällan deltar någon annan profession. De som svarar att det ofta eller alltid sker, 13 % respektive 10 %, anger de flesta av dessa i fritextsvaret kopplat till frågan att det kan handla om trygghetsperson från skola/förskola.

Hur är samverkan organiserad och vem tar ansvar för att det sker?

I fritextsvaren som följer på frågan kring samverkansmöte framgår att det finns olika lokala lösningar på hur samverkan ser ut.

Svaren visar att det i första hand är mellan socialtjänst och polis/åklagare som samarbetet sker. Av svaren att döma verkar det i första hand vara rättsväsendet som sammankallar till samverkansmöte.

"Efter anmälan från socialtjänsten, som skickas till ansvariga barn utredare på polisen, sammankallar polisen samrådet vilket alltid sker i polisens lokaler. Efter covid har antalet samråd över telefon, videolänk ökat. Fast dag och tid för samråd finns."

"Efter polisanmälan är gjord får åklagaren del av den o gör bedömningen om ärendet ska tas upp på samråd o socialtjänsten får i uppdrag finna trygghetsperson som också bjuds in."

"Polisen sammankallar sedan genom ett särskilt telenr (med sekretesskrav) som socialtjänsten, åklagare och i vissa fall, barnläkare o psykolog, kopplar upp sig på."

Vissa beskriver en form som kan liknas vid den samverkan som sker vid samråd på ett barnahus.

”De professioner som kallas utöver polisen är socialtjänst, åklagare och sjukvård (BUP och barnklinik). Samrådet sker på en bestämd avsatt tid varje vecka. Relevant information delas enligt sekretesslagstiftning. Om barnförhör ska hållas föreslår polisen tid och plats för detta så planering kan ske.”

Någon av kommentarerna illustrerar att samverkan sällan sker.

”Polis och socialsekreterare har telefonkontakt inför barnförhör mest för att boka tid och för att höra om det finns något som kan försvåra förhöret med barnet.”

Samverkan varierar

På frågan kring hur samverkan i övrigt kan se ut framkommer att många kontakter sker under pågående utredning. Av svaren kan utläsas att det inte sker i alla ärenden utan bedömningar görs från fall till fall. Kontakter bygger ofta på att det är enskilda personer inom någon av aktuella professioner som tar eller efterfrågar kontakt.

”Hur samverkan sker beror på ärendets art. Kontakt mellan socialtjänst och övriga aktörer, så som polis, åklagare samt hälso- och sjukvård sker utifrån ärendets art och sekretesslagstiftning.”

”Samverkan fungerar relativt väl men mycket beroende av professionella relationer mellan berörda personer. Funktionen samordnare saknas och det är upp till mig som kommunanställd att samordna kontakter/samverkan. Samverkan är också nästan bara befintlig i början av ärenden, när polisanmälan görs och vid barnförhör, därefter upphör mycket av kontakterna/samverkan i ärendet.”

Några svar visar på att samverkan också sker med andra parter vid behov.

”SAMSSS-remisser skickas till regionen vid behov.”

”Polis, skola/SSPF.”

Ärenden med våld mot barn förekommer sällan.

”Ärenden där barn utsatts för brott förekommer sällan. Har inte förekommit senaste två åren.”

En tydlig struktur skulle underlätta samverkan

I fritextfrågan om vad som saknas i förhållande till samverkan anger majoriteten att ett barnahus eller en sammanhållande funktion och en tydlig struktur skulle underlätta arbetet och öka förutsättningarna för samverkan.

”Saknas ett forum så som barnahus där samtliga kan träffas på samma ställe.”

Man beskriver att en strukturerad samverkan skulle ge bättre förståelse i varje enskilt ärende.

”Det svåra är att vi har olika arbetstakt, vi är ofta snabbare på socialtjänsten och är ofta i behov av snabba förhör och läkarundersökningar.”

Flödet i arbetet skulle också underlättas då en upprättad samverkan ger kontaktuppgifter till andra professionella som arbetar i samma ärende och risken att bortprioritera ärenden som rör brott mot barn skulle minska.

”Möjlighet att ha en samlad punkt där alla professioner finns och där barnet snabbt kan få adekvat hjälp. Det skulle behövas samverkan mellan fler aktörer, där information tas fram från varje aktör innan barnförhöret, typ ett samråd, vad som finns hos socialtjänst, sjukvård, polis osv. Det skapar en större förståelse för vad som kan ha skett innan och vad oron mer kan bestå av.”

”Struktur för samverkan behöver upparbetas. Idag förekommer samverkan i undantagsfall mellan socialtjänst och andra aktörer kring barn som varit utsatta för brott.”

”Ett samverkansavtal med samtliga involverade för att inte bortprioritera dessa ärenden.”

”Mer regelbundenhet. Många gånger svårt att få reda på vem man ska kontakta hos tex polisen för att få höra hur ärendet går, vilka som är hörda m.m.”

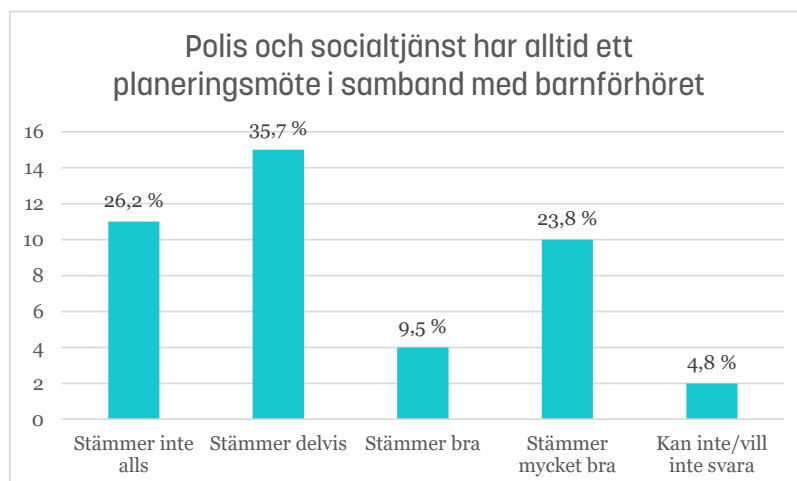
Några svar anger andra brister som de ser i dagsläget.

”Jag saknar en BINR grupp som tar ansvar för hela PO och har två personer anställda i vårt LPO som hanterar barn, på så sätt får förhørsledarna samma tänk och rutin och utbildning som barn förhørsledare på hela PO. De rutiner som utarbetas blir mer lika och rätt mot de utsatta brottsoffren. Att man sedan samverkar med LPO på orterna för att effektivisera och bistå varandra ska dock vara en självklarhet.”

”Regionens deltagande. Den är obefintlig.”

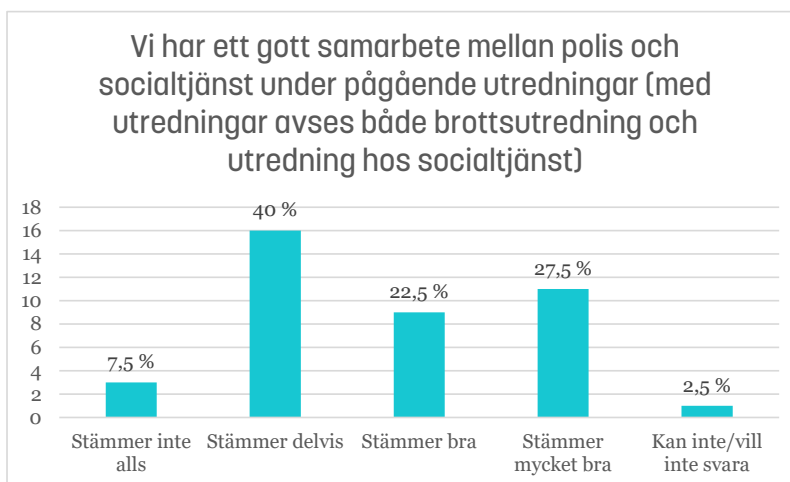
Polis och socialtjänst har sällan planeringsmöte inför barnförhör

Majoriteten av respondenterna uppger att de inte har ett planeringsmöte inför barnförhöret. Endast 33 % uppger att det stämmer bra eller mycket bra att de har planeringsmöte inför barnförhöret. 62 % uppger, att det stämmer delvis eller inte alls att polis och socialtjänst har en gemensam planering.

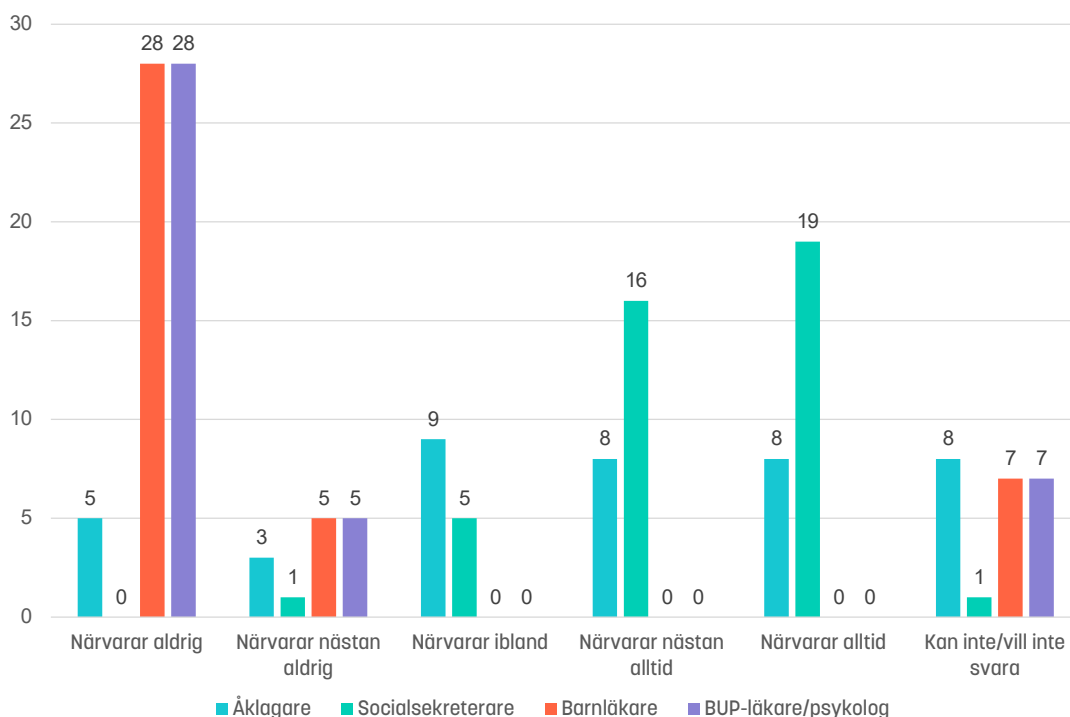
Gott samarbete mellan polis och socialtjänst under pågående utredningar

Pågående utredningar avser både brottsutredning och utredning hos socialtjänst. Av svaren att döma tycker majoriteten av respondenterna att samarbetet fungerar ganska bra. 40 % anger att det stämmer delvis och 22,5 % anger att det stämmer bra. 27,5 % svarar att det stämmer mycket bra och endast ett fåtal (7,5 %) tycker att det inte stämmer alls.

Socialtjänsten den aktör som vanligast närvarar vid barnförhöret

På frågan om vilka som deltar vid barnförhöret framkommer att det finns en stor variation hos respondenterna huruvida åklagare närvarar eller inte. En av fem respondenter svarar att åklagare aldrig eller nästan aldrig närvarar vid barnförhöret. Två av fem svarar att åklagare nästan alltid eller alltid närvarar. Socialtjänsten närvarar i någon utsträckning hos samtliga som besvarat frågan. 45 % anger att socialtjänsten alltid närvarar vid barnförhöret och 38 % svarar att de nästan alltid närvarar. Representation från hälso- och sjukvården vid barnförhör är låg. 70 % svarar att barnläkare och BUP aldrig närvarar vid barnförhöret.

I kommentarerna kopplade till frågan om närvaro/önskad närvaro finns olika aspekter men en önskan om en större närvaro från främst BUP är tydlig.

”BUP XX har tidigare varit en fast samverkanspartner som alltid deltagit i samrådsmötena, men sedan november 2023 har Region XX bedömt att de inte ska närvara regelbundet. I de fall bedömning görs att personal från BUP har uppgifter att lämna avseende berört barn kallas de till samrådet.”

”Polis och BUP behöver börja närvara och samverka i frågor som rör dessa saker, inte bara skicka polisanmälningar till oss. Vi har inte blivit inbjudna på ett barnförhör på över 12 månaders tid.”

”Önskvärt om BUP kunde närvara för eventuell krisintervention.”

”Har inte erfarenhet av att sjukvård eller psykiatri varit med i barnförhöret.”

Övriga kommentarer:

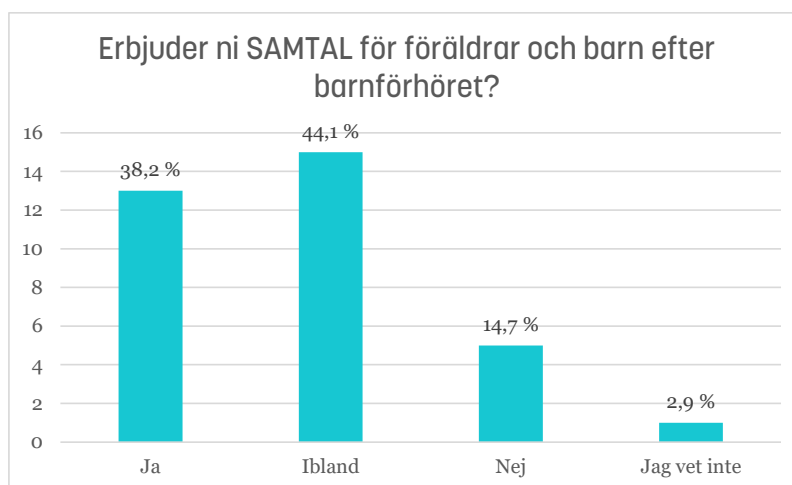
”Vid samordningsmöte mellan polis och soc beslutas vilka professioner som ska delta.”

”Socialsekreterare skulle önska att vi alltid kunde närvara, men arbetsbelastning/akuta arbetsuppgifter gör att det inte alltid är möjligt.”

”Önskar en obligatorisk närvaro från åklagare, dom är beslutsfattare och det kan vara bra för dom att se hur barnet uppträder och berättar i förhörssituationen.”

Majoriteten erbjuder samtal för föräldrar och barn efter barnförhöret i någon form

I denna fråga samt frågan som rör krissamtal till barn, har vi valt att ta bort de sex svar som kommer från polisen, eftersom det är socialtjänstens uppdrag och ansvar att erbjuda samtal efter att barn varit på barnförhör. Nästan hälften av socialtjänsterna som svarat anger att de ibland erbjuder samtal. 38,2 % anger att ”ja” de erbjuder samtal och en mindre andel, 14,7 % anger att de inte gör det.

Vilken typ av samtal erbjuds?

Av kommentarerna framgår att bland de som erbjuder samtal till barn och vårdnadshavare verkar det i första hand vara inom ramen för socialtjänstens skyddsbedömningar. Samtalen har till syfte att verka förklarande. Även andra typer av samtal förekommer. Det som respondenterna anger ligger i linje med vilken typ av samtal socialtjänsten erbjuder i kommuner där ett barnahus finns. En skillnad från kommuner som har ett samverkansavtal med ett barnahus är att här anger bara en respondent att de arbetar utifrån modellen "Efter barnförhöret". Vad barnen också går miste om är de stödjande insatser ett barnahus kan erbjuda på flera (inte alla) ställen i landet, inklusive "Efter barnförhöret".

"Stödjande- och krissamtal. Samtal för att säkerställa skydd och andra behov."

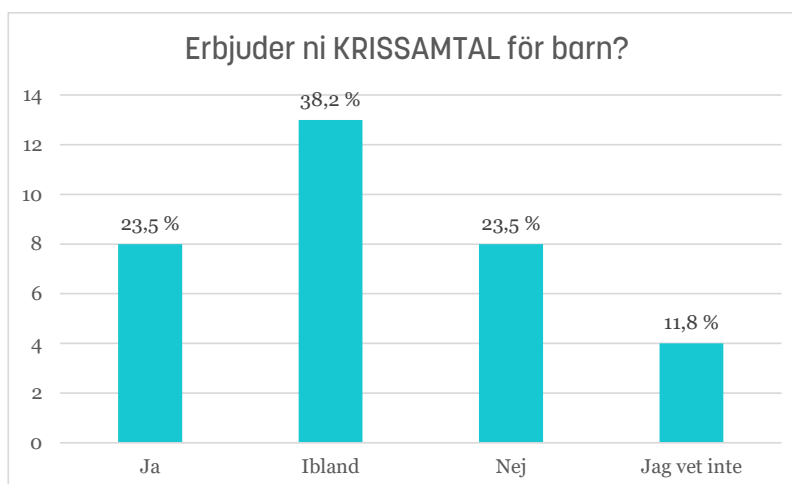
"Samtal med socialtjänst och BUP."

"Vi träffar familjen samma dag och gör en planering/bedömning samt erbjuder insats direkt."

"Vi erbjuder de samtal som bedöms aktuella. Stödjande, informerande, förklarande, återförenande."

Variation i om krisstöd för barn erbjuds

Svaren på denna fråga speglar svaren på frågan om samtal erbjuds till föräldrar och barn. En något lägre andel svarar ibland och en något högre andel svarar ja (23,5 %), att barn erbjuds krisstöd. En något högre andel svarar också nej (23,5 %), barn erbjuds inte krisstöd.

Vilka strukturerade samtal/ostrukturerade samtal erbjuds?

"Krissamtal."

"Stödsamtal och Trappan samtal."

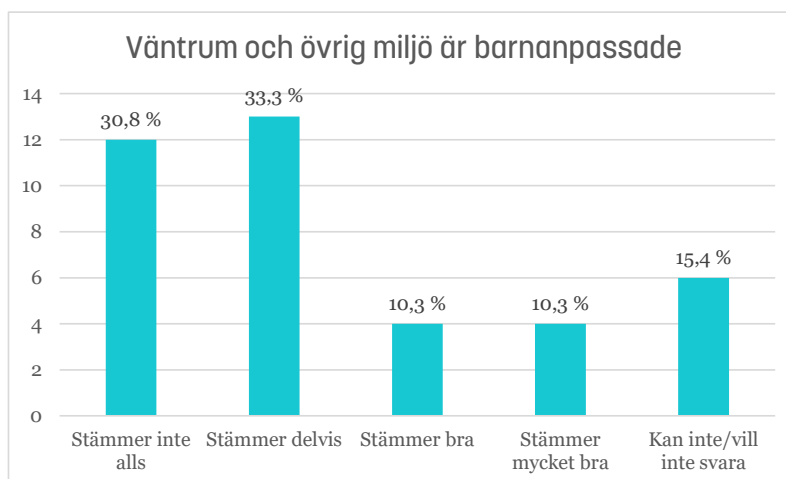
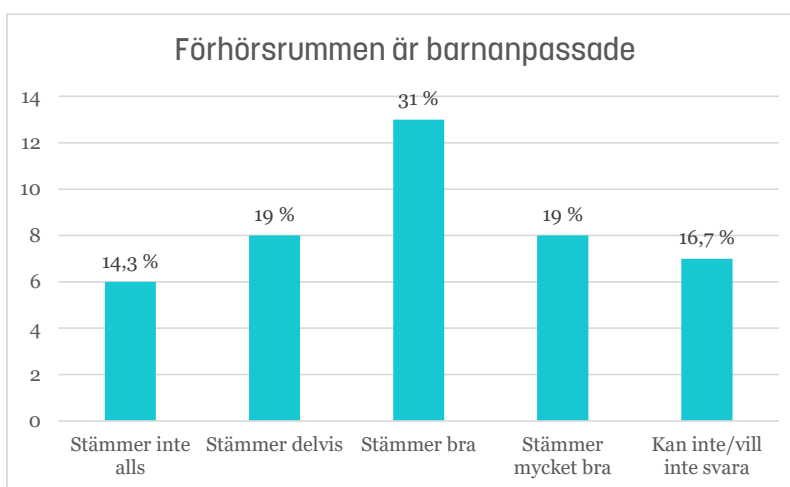
"Krissamtal genom BUP och samtalsstöd genom socialtjänst."

"Vi erbjuder insats direkt till familjen där även samtal med barn ingår."

Det finns utvecklingspotential i barnanpassningar

I kartläggningen har frågor ställts huruvida förhörssrum är barnanpassat samt om väntrum och övrig miljö är barnanpassad. Svaren visar att förhörssrummen i större utsträckning är barnanpassat än väntrum och miljön runtomkring. Av respondenterna som besvarat frågan har 60 % svarat att de anser att påståendet att förhörssrummen är barnanpassade stämmer bra eller mycket bra.

I svaren på frågan om väntrum och övrig miljö är barnanpassade anser endast 1 av 5 att de har ett väntrum och övrig miljö som är barnanpassad (svaret stämmer bra eller stämmer delvis). Ungefär 1 av 3 har svarat att det inte stämmer alls.

Övriga kommentarer kring barn som misstänks vara utsatta för brott

”Att det skulle lagstadgas att det ska finnas ett Barnahus utifrån ett barnperspektiv där samtliga instanser får detta som en tvingande åtgärd.”

”Vi har ett stort utvecklingsarbete att göra.”

”Att myndigheten tog ett större ansvar för barnutredningar och hade personal utspridd i området som hade samma kompetens, ingångar till åklagare, sjukvård och gemensam kompetensförsörjning.”

”Min personliga dröm och förhoppning är att man ska ha som mål att ALLA BARN - oavsett var de bor geografiskt i vårt avlånga land, ska ha SAMMA RÄTT till hjälp och stöd i samband med att ha blivit utsatt för brott. Att man ENHETLIGT tar hand om alla brottsutsatta barn för att ge dem SAMMA RÄTTSHJÄLP, UPPRÄTTELSE och möjlighet till traumabehandling/samtalsstöd om så behövs”.

”Tanken med Barnahus är bra, men det fungerar dåligt. Tar lång tid innan polis har förhör, oavsett om det skett samverkan med Barnahus eller ej. Vid samverkan blir aktör bakbunden då andra aktörers agerande dröjer.”

”Allt för barnets bästa. Jag tycker det är katastrof att det har tagit så många år innan något händer eller beslut kan tas gällande barnahus i XX. Barnen är vår framtid, XX och XX har inte haft ett barnahus på flera år. Vems är ansvaret?”

Diskussion

I utredningen ”En uppväxt fri från våld” föreslås bland annat i mål 4 ”Barns rättigheter i brottmålsprocessen ska tillgodoses ”att:

- Barn ska få individanpassad information och ges goda förutsättningar att komma till tals och få sina åsikter beaktade.
- Yrkesverksamma ska bemöta barnet på ett respektfullt och anpassat sätt och ha särskild kompetens.
- Brottmålsprocessen ska vara så kort som möjligt utan att inskränka rättssäkerheten.
- Barn ska erbjudas stöd under och efter brottmålsprocessen.
- Samverkan måste ske med barnets behov i fokus – barnhusverksamheter ska finnas i hela Sverige och utvecklas.

Barnhus är en samverkansform som möjliggör en förbättrad samverkan mellan den brottsutredning och socialtjänstutredning som sker parallellt med varandra. Samverkan ska ske med barnets bästa i fokus och samverkan ger även möjlighet att diskutera det enskilda barnets behov av skydd och stöd. Barnet behöver bara berätta vad hen har varit med om vid ett tillfälle och träffar berörda personer på en och samma plats.

Det finns stora variationer inom landets barnhus och hur de uppfyller de riktlinjer som är upprättade för samverkan inom barnhus, exempelvis vilka som deltar i samverkan (kriteriet 5.8 samråd). Det finns på vissa håll brister i att hålla handlägningsfrister och erbjuda barnförhör inom två veckor från det att en polisanmälan upprättats. Det skiljer sig åt mellan kommunerna hur socialtjänsten genomför sina utredningar, om barn får komma till tals samt i vilken utsträckning socialtjänsten polisanmäler misstänkta brott mot barn. Vidare finns stora variationer i hur och om krisstöd och behandling kan erbjudas på barnhus. Det finns också barnhus där det förekommer svårigheter i samverkan och där någon bland de samverkande parterna saknas. Detta har lyfts flera gånger bland annat i de utvärderingar som gjorts av barnhus i Sverige (se bl.a. Barnafrid, 2019).

I den nationella strategin ”En uppväxt fri från våld” konstateras att alla barn, oavsett ålder och form av våldsutsatthet, på ett likvärdigt sätt över landet behöver inkluderas i barnhus verksamhet.⁴ Man konstaterar liksom Barnafrid gör ovan att befintliga barnhus behöver förbättras genom bland annat en förstärkt lagstiftning avseende samverkan.

Sverige har ett pågående arbete med att likställa och kvalitetssäkra befintliga barnhus. Den struktur och samverkan som är tänkt för barnhus skulle kunna förbättra situationen och de brister som framkommer i aktuell enkät.

4 SOU 2022:70 En uppväxt fri från våld, s 612.

Samverkansmöte när ett barn misstänkts varit utsatt för brott

I kartläggningen ser vi att det i de flesta områden hålls någon form av samverkansmöte när ett barn har utsatts för brott. Men det framgår också att det förekommer ärenden där det aldrig eller sällan sker ett samverkansmöte, 8 % respektive 14 % anger detta i sina svar.

Av svaren att döma sker denna samverkan i de flesta fall enbart mellan polis, socialtjänst och åklagare. Representanter från hälso- och sjukvården, barnläkare och barn- och ungdomspsykiatri saknas. I fritextsvaren framkommer ett behov av samverkan med regionen och då nämns BUP i första hand.

Det innebär att på många ställen där barnahus inte är etablerade saknas det som i en barnahussamverkan kallas för ”det tredje rummet” och ”det fjärde rummet”. Det tredje rummet ska tillgodose barnets behov av bedömning och insatser beträffande fysiska hälsan och det fjärde rummet den psykiska hälsan. Barn och unga riskerar att i mindre utsträckning få bedömning beträffande hjälp och stöd kring det som handlar om deras fysiska och psykiska hälsa, där barnahus inte finns.

Inom ramen för ett barnahus har barnpsykiatrin till uppgift att bedöma och tillgodose barnets behov av krisstöd, psykologisk och psykoterapeutisk insats. Inom samma verksamhet ska barn- och ungdomsmedicin bedöma barnets fysiska hälsa.

När hälso- och sjukvården deltar i samverkan får alla parter möjlighet att ta del av den specifika kompetens om barn och unga som representanterna för dessa professioner besitter.

Om dessa två aktörer saknas i samverkansmötet kommer en första bedömning av om ett barn är i behov utredning eller stöd inom barnpsykiatrin inte att komma till stånd. Det blir inte heller en bedömning kring den fysiska hälsan och de eventuella symtom barnet uppvisar.

Planeringsmöte inför barnförhör

På frågan om ett planeringsmöte mellan socialtjänst och polis hålls inför barnförhör svarar mer än hälften att det inte alls görs eller delvis görs. En mindre del anger att det stämmer bra eller mycket bra att planeringsmöten genomförs.

Syftet med planeringsmöte är att förbereda inför barnförhöret utifrån det specifika barnets förutsättningar och behov. Att hämta in information om barnet är viktigt för att förstå barnet och ger bättre förutsättningar för att förhöret ska gå bra.

Information som är viktigt för att planeringen ska bli anpassad utifrån det enskilda barnet bygger på kunskap om till exempel ålder, mognad, intellektuella och/eller andra funktionsnedsättningar hos barnet. Dessutom behöver information delas kring vad som kan ha hänt i barnet och hans familj från att polisanmälan gjordes fram till det är dags för barnförhöret.

Saknas ovan information påverkar det barnets rätt att komma till tals på ett sätt anpassat just efter hens förutsättningar.

Mycket av detta framkommer vid samverkansmötet. Under samverkansmötet påbörjas planeringen och en planering inför ett barnförhör kan också ingå. Ett planeringsmöte blir av extra vikt när ett samverkansmöte inte varit aktuellt.

Barnanpassade lokaler

Av svaren framgår att förhørsrummen är barnanpassade hos ungefär hälften av respondenterna. Vi utgår från, eftersom enkäten riktar sig till kommuner och polisområden som saknar barnahus, att de flesta barnförhör hålls på ett polishus med förhørsrum där inspelningsmöjligheter samt medhörningsrum finns tillgängligt. Det är dock en mindre andel (en av tre) som svarar att förhørsrummen inte alls eller delvis är barnanpassade. Här kan det naturligtvis röra sig om att det finns en föreställning om att ett förhørsrum på ett barnahus ser ut på ett annat sätt. Dessa är i regel också relativt avskalade.

På frågan om väntrum och övriga miljöer är barnanpassade svarar över 60 % att det inte alls eller bara delvis är det. Det innebär att barn som misstänks vara utsatta för brott vistas i lokaler som inte är barnanpassade. Här finns alltså tydliga brister i det bemötande, lugn och trygghet som ett barnahus står för och som också är ett av barnahus tydliga syften och uppdrag.

I förundersökningskungörelsen 17 § framgår bland annat att "Förhör med någon som är under 18 år och som är misstänkt för brott, målsägande eller vittne, skall planeras och verkställas så att det inte uppkommer fara för att den som förhörs tar skada...". Barns behov av skydd, omvårdnad och integritet ska alltid komma i första rummet vid alla åtgärder som rör barn (barnkonventionen artikel 3).

Barnafrid ser det som angeläget att se till att förhör med barn hålls i en barnanpassad miljö, såväl förhørsrum som miljön runtomkring. Att hålla förhör i ordinarie verksamheters lokaler är inte lämpligt.

I en studie gjord kring barns upplevelser av danska barnahus framkommer att barnen uppskattade barnahus lokaler.⁵ Den stressfyllda upplevelsen av att genomgå barnförhör och läkarundersökning vägdes upp av att lokalerna var barnanpassade. De barn som intervjuades i studien lyfte särskilt fram att det var positivt att det fanns andra rum att vistas i (väntrum och kök) utöver förhørsrum och undersökningsrum. Barnen beskrev att det fanns möjligheter till förströelse i pauser och något att äta och dricka.

I en annan undersökning som gjorts av barns upplevelser av danska barnahus framkommer

5 Child Indicators Research (2024) Children's Experiences of Undergoing Forensic Interviews and Forensic Medical Examinations in a Danish Child Advocacy Center.

att en sak de intervjuade barnen särskilt lade märke till var inredningen i barnahus.⁶ De uppskattade att färger, material etc var anpassade för barn. Barnen i denna undersökning påtalade också att de tyckte det var bra att barnförhören skedde på ett barnahus och inte på en polisstation.

Vilka aktörer i deltar vid barnförhören

Polisen är en självklar part vid barnförhören. När det kommer till andra aktörer visar svaren att socialtjänsten närvarar i hög utsträckning. Cirka hälften av respondenter anger att åklagaren medverkar aldrig/nästan aldrig/ibland och ungefär hälften svarar att åklagaren närvarar nästan alltid eller alltid. Åklagarmyndigheten skriver själva i sin rättsliga vägledning ”Brott mot barn”⁷ att åklagaren bör eftersträva att själv närvara vid barnförhör via medhörning eller annan uppkoppling.

I Barnafriids utvärdering 2019 framgår att vid tidpunkten samtliga 32 (100 %) barnahus fanns representant från socialtjänsten med vid medhörningen. Åklagare var med vid medhörning på 30 (94 %) barnahus. De som sällan eller aldrig närvarade vid medhörning var medicinsk kompetens och/eller barnpsykiatri. Medicinsk kompetens fanns med för konsultation eller, i de fall det bestämts vid samrådet, på 7 (22 %) barnahus. Gällande barnpsykiatri var det 17 (53 %) av barnahus som hade tillgång till detta, men de fanns inte med vid alla medhörningar.

Socialtjänstens närvaro vid barnförhören är absolut nödvändig för att utifrån uppgifter som framkommer under förhören kunna göra fortsatta skyddsbedömningar för det aktuella barnet. Socialtjänsten får också ta del av de uppgifter som är viktiga för deras fortsatta utredningsarbete och minskar risken för att barnet i fortsatta kontakter behöver upprepa sin berättelse kring det som har med brottet att göra.

Man kan vid jämförelse med Barnafriids utvärdering från 2019 och denna rapport dra slutsatsen att samverkan bidrar till en ökad närvaro från åklagare under barnförhören. I de allra flesta ärenden kring brott mot barn är åklagare förundersökningsledare. I Åklagarkammarens rättsliga vägledning anges att om åklagaren närvarar i medhörning kan hen direkt ställa kompletterande frågor, upptäcka eventuella brister i förhören eller ge förhørsledaren stöd i att avbryta ett förhör som inte leder någonstans. Åklagaren kan också direkt ge direktiv kring det fortsatta arbetet i förundersökningen vilket snabbar på förloppet i polisutredningen.

Barnläkare och representant från BUP närvarar i stort sett aldrig vid barnförhören, vilket också avspeglas i hur det ser ut på barnahus. Risken när hälso- och sjukvården inte är närvarande vid medhörning är att en bedömning av barnets mående och hälsa inte blir möjlig i det skedet. Skulle barnet uppvisastarka reaktioner i samband med förhören riskerar dessa att inte fångas upp på ett adekvat sätt.

6 Børnerådet. (2016). Erfaringsopsamling: Børns oplevelser af børnehusene. Børnenotat 1/16. Børnerådet, Copenhagen, Denmark.

7 Rättslig vägledning 2023:9 Brott mot barn, s 29.

Av kommentarerna på frågan i aktuell enkät efterlyses i första hand en närvaro från just BUP i samband med barnförhör.

Krisstöd

Av socialtjänstens svar på frågan om samtal till barn och föräldrar eller krisstöd riktat specifikt till barn framgår att majoriteten erbjuder någon form av sådana samtal. Det speglar troligen hur det ser ut i landet i stort.

I Barnafrids utvärdering från 2019 framgick det att krisstöd kommunerna erbjöd barn och familjer var kopplat till olika förutsättningar, såsom till exempel befolkningsmängd, ekonomiska resurser och geografisk yta. Utredaren resonerade kring att en potentiell konsekvens av att varje socialtjänst ansvarar för krisstödet, är att det leder till stor variation både i innehåll och omfattning och att barn får olika bemötande och hjälp, beroende på var i landet de bor.

Vi vet sedan tidigare att inte alla barnahus erbjuder krisstöd. Det är också känt att en del barnahus bara erbjuder krisstöd till vissa målgrupper, vanligen barn som är utsatta för sexuella övergrepp. I samma utvärdering framkom att i 19 av 32 samverkansavtal fanns angivet vilken part som ansvarar för krisstödet. 15 av 32 Barnahus erbjöd krisstöd. Flera barnahus beskrev att man stöttade kommunerna att erbjuda krisstöd i form av "Efter barnförhöret" när barn varit på barnahus efter att varit utsatta för fysiskt våld.

Sannolikheten för att barn ska erbjudas ett adekvat krisstöd ökar ändå i kommuner som har ett barnahus även om det finns brister även där.

Barnafrid vill poängtera, oavsett förekomst av barnahus eller inte, att barn utsatta för brott ska bli erbjudna krisstöd. Forskning visar att trauma i barndomen påverkar barnet på både kort och långsikt. Det är viktigt att säkerställa att samtliga barn som är i behov av krisstöd kan få det oavsett brottstyp.

Avslutande ord

Kartläggningen visar att det finns brister i omhändertagandet av barn som brottsoffer i de delar av landet som saknar barnahus. Vi kan i den här rapporten visa på vilka bristerna är men också identifiera några huvudsakliga hinder till varför det är svårt att få till en barnahussamverkan. Det handlar om geografiska utmaningar, resursbrister, brister i samsyn samt avsaknad av erforderliga beslut eller en sammanhållande aktör som driver frågan. Vi ser ett behov av att hitta lösningar på de utmaningar flera respondenter pekar på. Det är viktigt att ta del av erfarenheter från uppstartsprocesser i de kommuner och polisområden som har barnahus. Goda exempel finns både i Sverige (bland annat Barnahus Fyrbodalen och Barnahus Jämtland) och i våra nordiska grannländer, Norge och Island, där man lyckats lösa problemen med långa geografiska avstånd.

Rapporten visar att majoriteten av respondenterna önskar ett barnahus och att det skulle föra med sig fördelar beträffande ökad samverkan, bättre utredningar samt inte minst förbättrade möjligheter för barn att få stöd, skydd och behandling.

Referenser

- Barnafrid (2019). Slutrapport utvärdering av barnahus S2018/00212/FST.
- Børnerådet. (2016). Erfaringsopsamling: Børns oplevelser af børnehusene. Børnenotat 1/16. Børnerådet, Copenhagen, Denmark.
- Child Indicators Research (2024). Children's Experiences of Undergoing Forensic Interviews and Forensic Medical Examinations in a Danish Child Advocacy Center.
- Council of the Baltic Sea States Secretariat and Child Circle. Barnahus Quality Standards, Guidance for Multidisciplinary and Interagency Response to Child Victims and Witnesses of Violence.
- Rikspolisstyrelsen (2009). Delredovisning av regeringsuppdrag avseende gemensamma nationella riktlinjer kring barn som misstänks vara utsatta för brott och kriterier för landets Barnahus. Ju2009/08003/KRIM.
- SOU 2022:70 En uppväxt fri från våld.
- Åklagarmyndigheten (2023). Rättslig vägledning 2023:9 Brott mot barn.

